

УДК 338-026.16(477):339.9 DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2024.1.04>

Симон Олександрович Сербенюк,

*Харківський національний університет внутрішніх справ,
відділ організації наукової діяльності та захисту
інтелектуальної власності (науковий співробітник);*

 <https://orcid.org/0000-0002-6806-6319>,

e-mail : simonb@ukr.net

ПОКРАЩЕННЯ ПОКАЗНИКІВ УКРАЇНИ У ДОСЯГНЕННІ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ООН

Статтю присвячено формулюванню спрощеного переліку вимог до закладів вищої освіти, що висувуються провідними рейтинговими агенціями для включення в міжнародні рейтинги щодо діяльності в контексті сталого розвитку. Виконання відповідних вимог стосовно діяльності та нормативної бази ЗВО створює умови для захисту екології, розвитку економіки, укріплення правової держави. Додатково представлено фрагментарний історичний огляд розвитку сучасного змісту поняття «сталий розвиток» та української нормативної правової бази щодо Цілей сталого розвитку.

Ключові слова: діяльність закладів вищої освіти, Цілі сталого розвитку ООН, економічна стійкість, удосконалення нормативної правової бази.

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

Сталий розвиток – це концептуальний принцип щодо прогресу земної цивілізації, зміст якого полягає в задоволенні життєвих потреб і прагнень нинішнього покоління без знищення ресурсів, що необхідні майбутнім поколінням для задоволення їх потреб. Він містить у собі концепції справедливого розподілу можливостей і ресурсів з урахуванням потреб бідного населення й обмежень щодо виснаження природних ресурсів через надмірне їх використання [1, с. 21]. Відповідне визначення було сформульоване в 1987 р. у звіті «Наше спільне майбутнє» Всесвітньої комісії ООН з навколишнього середовища та розвитку, який відомий як Доповідь Брундтланд [1].

Інституціоналізація «сталого розвитку» розпочалася з «Процесом Ріо» (Ріо-де-Жанейро), започаткованим на Саміті Землі у червні 1992 р. в Ріо-де-Жанейро [2, с. 684], а у грудні 1992 р. на підставі Резолюції Генеральної Асамблеї ООН було створено Комісію ООН зі сталого розвитку.

«Перетворення нашого світу: Порядок денний сталого розвитку на період до 2030 року», основний зміст якого містить спільний план миру та процвітання для людей і планети зараз та у майбутньому, і

17 Цілей сталого розвитку були прийняті всіма державами – членами ООН на Саміті ООН зі сталого розвитку в Нью-Йорку у вересні 2015 р. Згідно з Цілями сталого розвитку (далі – ЦСР) подолання соціальних негараздів має відбуватися завдяки стратегіям, які покращують здоров'я та освіту, зменшують нерівність і стимулюють економічне зростання, що сприяє захисту природи¹.

Україна брала участь у процесі впровадження ЦСР на міжнародному рівні разом з іншими країнами – членами ООН. Було проведено роботу зі створення нормативної правової бази щодо виконання ЦСР в Україні. Зокрема, відбувся процес їх адаптації в середовище українських суспільно-правових, суспільно-економічних відносин та національного розвитку. 30 вересня 2019 р. видано Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» № 722/2019, постановою Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695 затверджено Державну стратегію регіонального розвитку на 2021–2027 роки, яка «визначає генеральний вектор сталого розвитку регіонів та розроблена відповідно до Цілей сталого розвитку України до 2030 року, затверджених Указом Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722»².

Як показує міжнародний досвід, заклади вищої освіти (далі – ЗВО) є невід'ємним елементом системи впливу на прогрес стосовно досягнення ЦСР. Останніми роками в Україні стрімко зростає діяльність ЗВО в межах концепції сталого розвитку (далі – СР), про що свідчить поповнення провідних міжнародних рейтингів щодо СР українськими університетами. Так, наприклад, відповідно до даних міжнародних рейтингів Impact Rankings 2023 та Impact Rankings 2022 британської рейтингової агенції Times Higher Education та МОН України кількість українських університетів, що увійшли до рейтингу, збільшилася порівняно з попереднім роком на 7 і становить 32³. Проте, зважаючи на кількість ЗВО України, це невеликий показник. Тому постає проблема щодо збільшення кількості українських ЗВО у міжнародних рейтингах СР, а головною перешкодою для цього є

¹ The 17 Goals // United Nations : офіц. сайт. URL: <https://sdgs.un.org/goals> (дата звернення: 03.12.2023).

² Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки : постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 № 695 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-p> (дата звернення: 03.12.2023).

³ МОН: Рекордна кількість університетів України увійшла до рейтингу «Times Higher Education Impact Rankings 2023» // Урядовий портал : сайт. 07.06.2023. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mon-rekordna-kilkist-universytetiv-ukrainy-uviihshla-do-reitynhu-times-higher-education-impact-rankings-2023> (дата звернення: 03.12.2023).

проблематичність розуміння вимог, умов і критеріїв, що ставляться перед ЗВО для потрапляння в такі рейтинги, а також особливостей оформлення звітності. Це дослідження є початком роботи над вирішенням викладеної проблеми.

Стан дослідження проблеми

Діяльність ЗВО в контексті ЦСР іноземними дослідниками досить добре вивчена, тому слід виокремити такі основні напрями досліджень: аналітико-статистичне порівняння й аналіз практик сталого розвитку ЗВО та пошук їх спільних і відмінних рис у різних країнах [3–5]; реформи та інновації в освітній діяльності за допомогою вклучення нових програм чи окремих курсів на основі СР [5–7]; дослідження університетських практик щодо звітності в межах своєї діяльності [8; 9]; дослідження нормативної правової бази діяльності університетів щодо СР [10]; опис деяких структурних елементів сталої діяльності в окремих напрямках на прикладах певних університетів [7; 11]; огляд міжнародних ініціатив щодо СР [7; 11].

Серед праць українських науковців можна визначити такі напрями досліджень: особливості університетської діяльності в контексті одного або кількох напрямів сталого розвитку [12; 13]; аналіз методології та результатів деяких провідних міжнародних рейтингів ЗВО; зв'язок між університетами і СР, а також деяким об'єднанням щодо СР [14; 15].

Наукова новизна дослідження

Незважаючи на значну увагу світової та української наукової спільноти до діяльності ЗВО в контексті СР, чимало досліджень мають загальний характер, деталізують таку діяльність та її особливості в контексті однієї чи кількох ЦСР або «розглядають внесок університетів у забезпечення сталого розвитку досить фрагментарно» [16, с. 171]. Крім того, відсутній чіткий цілісний спрощений перелік необхідних вимог до діяльності, нормативної бази ЗВО, які б задовольняли критерії належної практики різного рівня, починаючи із задовільної, в межах діяльності щодо СР. Потребує більш детального дослідження вплив діяльності сталого розвитку університетів на зростання іміджевих показників держави на міжнародній арені і залучення додаткових асигнувань для відбудови економіки, а також на укріплення правової держави.

Мета і завдання дослідження

Основною *метою* статті є надання рекомендацій для ЗВО України з метою збільшення кількості українських ЗВО в міжнародних рейтингах, покращення позицій наявних ЗВО, а також для поліпшення іміджу України на міжнародній арені, залучення інвестицій і підвищення ефективності відновлення (відбудови) України, укріплення

інституції Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, України як правової держави.

Завданнями статті є надання короткого огляду українських та іноземних досліджень щодо Цілей сталого розвитку в діяльності університетів, відповідного переліку вимог до діяльності та нормативної бази ЗВО, підбиття підсумків у формі пояснення впливу результатів якісної діяльності ЗВО згідно з наведеними вимогами на покращення міжнародного іміджу України в контексті укріплення правової держави, економічної та екологічної стійкості тощо.

Виклад основного матеріалу

На підставі опрацьованих необхідних даних для участі у провідних міжнародних рейтингах Times Higher Education Impact Rankings та QS World University Rankings: Sustainability щодо проведеної роботи у сфері СР можна сформуванати найнеобхідніші складові належної діяльності та нормативної бази ЗВО.

У галузі екології необхідними складовими щодо сталої діяльності є:

1) стратегія пом'якшення впливу діяльності ЗВО на довкілля;
2) моніторинг і відкрита звітність щодо рівня викидів вуглецю, використання води, електрики, газу. Упровадження виготовлення для власного використання енергії з відновлюваних джерел. Встановлення фільтрів для води, переробка відходів (у межах можливостей, але зі звітністю);

3) запровадження політики раціонального використання енергоресурсів, скорочення викидів вуглекислого газу тощо, що найкраще сприяє внаслідок вступу у визнані міжнародні товариства ЗВО або приєднання до міжнародних договорів відповідного спрямування (наприклад, Race to Zero Commitment);

4) розроблення та наявність курсів, тренінгів (з кваліфікацією із зазначенням кредитів ЄКТС), які стосуються сталого розвитку навколишнього середовища. Кращою є практика присвоєння ступеня «магістр екології» тощо;

5) участь в екологічних проєктах та програмах різного рівня.

Найкращою практикою є наявність науково-дослідного центру зі спеціалізацією на екологічній стійкості, укомплектованого висококваліфікованими фахівцями, діяльність якого б не обмежувалася науковою діяльністю і включала розробку навчальних програм, стартапів, екологічних проєктів, співпрацю з органами влади різних рівнів, зокрема участь у розробці законопроєктів, публічних дебатах щодо вирішення актуальних проблем екологічної безпеки, а також викладання, створення «нейтральних платформ» для діалогу та дискусій щодо ЦСР.

Щодо внеску ЗВО в економічну стійкість (довготривалу економічну стабільність, зокрема регіону розташування ЗВО та місцевої економіки), то можна вказати на такі пріоритетні складові:

1) наявність загальнодоступної політики або звіту сталих закупівель (у контексті економічної та екологічної стійкості: установлення економічної підтримки у вигляді пріоритету закупівель у місцевих виробників, закупівлі екологічно чистої продукції, перероблених матеріалів для будівництва тощо);

2) наявність загальнодоступної політики або звіту сталого інвестування (інвестиції у виготовлення енергії з відновлюваних джерел, у вирішення актуальних проблем медицини, освіти, соціального захисту, наприклад придбання ліків, підтримка людей з обмеженими можливостями тощо);

3) Публікація у відкритому доступі щорічних фінансових звітів (дані про витрати, доходи, позики тощо);

4) доцільною і результативною є практика стосовно співпраці з органами державної влади різного рівня, бізнесом і населенням з питань економічної стійкості. Зокрема, це участь наукового складу в роботі економічних та господарських комітетів різного рівня, організацію та співорганізацію конференцій, економічних тренінгів, «нейтральної платформи» для дебатів, спільні проекти, стартапи, співпраця з виробниками, проведення наукових досліджень і науково-технічних розробок на договірній основі.

У соціальній сфері можна виокремити такі пріоритетні складові:

1) наявність політики щодо етичних цінностей, рівності, різноманітності й інклюзії, боротьби з дискримінацією та переслідуваннями, а також боротьби з хабарництвом і корупцією;

2) наявність комітету з етики, академічної доброчесності, а також посадової особи чи комітету з питань рівності, різноманітності й інклюзії;

3) наявність системи звітності для забезпечення конфіденційності заявників, процедури розгляду звернень («скриньки довіри»);

4) самоврядування, представництва при керівництві та профспілка працівників і здобувачів освіти (основні вимоги згідно з практикою в Україні);

5) забезпечення охорони здоров'я в межах ЗВО або на місцевому рівні, забезпечення доступом, зокрема інформаційні та освітні послуги, співробітників і здобувачів освіти до здорового та доступного харчування, спорту, психологічної підтримки;

6) наявність політики чи стратегії щодо пристосування для людей з обмеженими можливостями та складових їх підтримки, зокрема офісу підтримки, інклюзивної освіти, доступності приміщень ЗВО, надання послуг, цільової підтримки тощо. Це може включати в себе безкоштовне навчання, в тому числі за певними робітничими спеціальностями (водіння автомобіля, комп'ютерна грамотність тощо), безкоштовні чи за зниженою вартістю харчування, проживання, юридичні консультації, перевезення;

7) інформаційні проекти для місцевої громади, зокрема з питань освіти, охорони здоров'я, інформаційних послуг (навчальні посібники, тренінги та семінари з інформаційної безпеки, психології, надання першої медичної допомоги), співпраця з місцевими мешканцями щодо підтримки та розвитку інфраструктури, попередження правопорушень тощо.

Виокремимо деякі спільні додаткові вимоги щодо діяльності ЗВО:

1) публікації науковцями університету наукових статей щодо ЦСР у міжнародній наукометричній базі даних Scopus, співавторами яких певною мірою мають бути вчені-жінки, вчені з країн (відповідно до даних Світового банку), що розвиваються;

2) наявність студентського товариства як частини самоврядування, метою якого є залучення до сталого розвитку, а також статуту, який регламентує діяльність такого товариства та описує його структуру, співробітника, єдиною відповідальністю якого є просування СР в установі;

3) відкритий доступ до нормативної бази діяльності ЗВО та звітів, оновлення нормативної бази через кожні три роки, оприлюднення рішень загальних зборів трудового колективу, ректорату, вченої ради тощо. Гарною практикою є оприлюднення звітів щодо кожної ЦСР;

4) наявність антидискримінаційної політики вступу або пояснень «розумної дискримінації», залучення до вступу і пільги для малозахищених верств населення, проведення досліджень щодо зайнятості випускників і кількості осіб, які здобувають першу вищу освіту в родині (тобто єдиних здобувачів вищої освіти серед трьох найближчих поколінь у їхній родині).

Насамкінець варто вказати на відповідальність колективу ЗВО, адже не лише наявність, але й дотримання змісту нормативної правової бази діяльності визначає якість діяльності щодо сталого розвитку. Звітами можуть бути не лише документи, а й новини, програми конференцій тощо.

Висновки

Наведені рекомендації організаційного та нормативного характеру потребують певної деталізації в контексті кожної ЦСР, що неможливо зробити лише в межах цієї роботи і що сприяє подальшим дослідженням розглянутої проблеми.

Наведені рекомендації для ЗВО сприяють: відновленню екології та попередженню екологічних злочинів і правопорушень; створенню умов соціальної захищеності та середовища «безпечного суспільства», підвищенню мотивації працівників на основі справедливої оплати праці, забезпеченню прав і свобод; удосконаленню та якісному впливу на розвиток суспільних відносин унаслідок співпраці ЗВО з

органами влади (місцевими, регіональними, національними), місцевими мешканцями, бізнесом, волонтерами, а також міжнародними підприємствами, установами та організаціями; залученню інвестицій, зокрема іноземних, на підставі проявів якісного менеджменту, справедливої співпраці, екологічної культури, дотримання норм права, зокрема міжнародного; сталому розвитку громад та економічних відносин на підставі попередніх пунктів; укріпленню інституції Уповноваженого з прав людини, підвищенню міжнародного іміджу України щодо дотримання прав і свобод, можливостей для бізнесу, зокрема інвестиційної привабливості, освіти і науки, – на базі досягнень із попередніх пунктів. Дотримання цих рекомендацій – «ключ» до стабільності й розвитку.

Список бібліографічних посилань: 1. Keeble B. R. The Brundtland report: 'Our common future'. *Medicine and War*. 1988. Vol. 4, No. 1. Pp. 17–25. DOI: <https://doi.org/10.1080/07488008808408783>. 2. Purvis B., Mao Y., Robinson D. Three pillars of sustainability: in search of conceptual origins. *Sustainability Science*. 2019. Vol. 14. Pp. 681–695. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11625-018-0627-5>. 3. Moura M. M. C., Frankenberger F., Tortato U. Sustainability in Brazilian HEI: practices overview. *International Journal of Sustainability in Higher Education*. 2019. Vol. 20, No. 5. Pp. 832–841. DOI: <https://doi.org/10.1108/IJSHE-01-2019-0021>. 4. Giovanelli L., Rotondo F., Ezza A. Business models for integration of sustainability in universities: An explorative analysis of Italian state universities. *Journal of Cleaner Production*. 2021. Vol. 324. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2021.129227>. 5. Higgins B., Thomas I. Education for Sustainability in Universities: Challenges and Opportunities for Change. *Australian Journal of Environmental Education*. 2016. Vol. 32, No. 1. Pp. 91–108. DOI: <https://doi.org/10.1017/ae.2015.56>. 6. Implementing Sustainability in the Curriculum of Universities / ed. by W. L. Filho. Luxembourg : Springer Cham, 2018. 330 p. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-3-319-70281-0>. 7. Global Sustainability and the Responsibilities of Universities / ed. by L. E. Weber, J. J. Duderstadt. London, 2011. 341 p. 8. Sassen R., Azizi L. Assessing sustainability reports of US universities. *International Journal of Sustainability in Higher Education*. 2018. Vol. 19, No. 7. Pp. 1158–1184. DOI: <https://doi.org/10.1108/IJSHE-06-2016-0114>. 9. Brusca I., Labrador M., Larran M. The challenge of sustainability and integrated reporting at universities: A case study. *Journal of Cleaner Production*. 2018. Vol. 188. Pp. 347–354. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2018.03.292>. 10. Lozano R., Lukman R., Lozano F. J., Huisinigh D., Lambrechts W. Declarations for sustainability in higher education: becoming better leaders, through addressing the university system. *Journal of Cleaner Production*. 2013. Vol. 48. Pp. 10–19. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2011.10.006>. 11. Von Hauff M., Nguyen T. Universities as Potential Actors for Sustainable Development. *Sustainability*. 2014. Vol. 6, No. 5. Pp. 3043–3063. DOI:

<https://doi.org/10.3390/su6053043>. **12.** Туниця Ю. Ю., Лиско Л. Р., Загвойська Л. Д., Соловій І. П. Сталий університет: модель системної інтеграції принципів сталого розвитку в усі сфери діяльності. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2019. Т. 29, № 10. С. 54–60. DOI: <https://doi.org/10.36930/40291010>. **13.** Попело О. Тенденції стимулювання європейських університетів до розвитку на основі принципів сталості. *Актуальні проблеми в системі освіти: загальноосвітній заклад середньої освіти – доуніверситетська підготовка – заклад вищої освіти*. 2023. № 3. С. 525–530. DOI: <https://doi.org/10.18372/2786-5487.1.17737>. **14.** Мелеганіч Г. Сталий розвиток закладів вищої освіти України: від політики держави до політики керівництва закладом освіти // *Державна політика сталого розвитку України: базові засади (матеріали підготовки до Парламентських слухань 2021)* / уклад.: Г. Харламова, Н. Чала. Київ, 2022. С. 68–72. **15.** Рябченко В., Бульвінська О. Автономія університетів для сталого розвитку суспільства: результати The Times Higher Education Impact Rankings 2022. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2022. Т. 73, № 4. С. 77–86. DOI: <https://doi.org/10.28925/1609-8595.2022.4.8>. **16.** Ільницький Д. О., Паценко О. Ю., Сандул М. С. Місія університетів у забезпеченні сталого розвитку в глобальному вимірі. *Формування ринкової економіки*. 2014. № 32. С. 170–185.

Надійшла до редколегії 06.12.2023

Прийнята до опублікування 17.01.2024

Serbenyuk S. O. Improving Ukraine's progress in achieving the UN Sustainable Development Goals

The research is devoted to the formulation of a simplified list of requirements for higher education institutions put forward by leading rating agencies for inclusion in international rankings of activities in the framework of sustainable development. Compliance with the relevant requirements for the activities and regulatory framework of higher education institutions creates conditions for increasing the number of Ukrainian institutions in international rankings, improving the position of existing higher education institutions, as well as for improving the image of our country in the international arena, attracting investment and increasing the efficiency of recovery (reconstruction), strengthening Ukraine as a state governed by the rule of law, protecting the environment, and developing the economy. In addition, a fragmentary historical overview of the modern content of the concept of "sustainable development" and the Ukrainian regulatory framework for the Sustainable Development Goals is presented.

Despite the great attention of the global and Ukrainian scientific community to the activities of higher education institutions in the context of sustainable development, many studies are general in nature, detailing such activities and their specifics in the context of one or more of the UN Sustainable Development Goals, or are fragmentary. Moreover, there is no clear, coherent, simplified list of the necessary requirements for the activities and regulatory framework of higher education institutions that would meet the criteria of good practice at various levels. The impact of sustainable development activities of universities on the growth of the

state's image in the international arena and the attraction of additional allocations for economic reconstruction, as well as on strengthening the rule of law, requires more detailed research.

The recommendations for higher education institutions contribute to: restoration of ecology and prevention of environmental crimes and offences; creation of conditions for social security and a "safe society" environment, increase of employees' motivation on the basis of fair remuneration, ensuring rights and freedoms; improvement and qualitative impact on the development of social relations as a result of cooperation of higher education institutions with authorities (local, regional, national), local residents, business, volunteers, as well as international enterprises; attracting investment, including foreign investment, based on quality management, fair cooperation, environmental culture, compliance with the law, including international law; sustainable development of communities and economic relations based on the previous points; strengthening the institution of the Ombudsman, improving the international image of Ukraine in terms of respect for rights and freedoms, business opportunities, including investment.

Key words: activities of higher education institutions, UN Sustainable Development Goals, economic sustainability, improvement of the regulatory framework.

